

Lausunto

23.11.2020

Asia: VN/16660/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi avoimen datan direktiivin täytäntöönpanoa koskevasta lainsäädännöstä

Tiedonhallintalain ja julkisuuslain muutokset

Onko ehdotuksella vaikutuksia, joita ei ole vielä tunnistettu, erityisesti lakien soveltamisalassa oleviin organisaatioihin? Millaisista vaikutuksista on kyse tai miten niitä olisi mahdollista arvioida tarkemmin?

Ehdotuksen vaikutuksia julkisten organisaatioiden hankintamenettelyyn olisi hyvä arvioida, jos hankittavassa palvelussa syntyy aineistoja. Tämän vuoksi tarjouskäytäntöihin tarvitaan hankintaehdot avoimelle datalle, jotka voitaisiin sisällyttää esimerkiksi tiedonhallintalautakunnan antamiin suosituksiin.

Ehdotuksessa ja direktiivissä ei velvoiteta rajapintojen, jotka olisivat nimenomaan avoimia, käyttöön. Mitä mieltä olette väitteestä, että viranomaiset oman harkintansa mukaan käyttäisivät avoimia rajapintoja joka tapauksessa silloin, kun se on tarkoituksenmukaista?

Rajapintojen tulee ensisijaisesti olla tarkoituksenmukaisia ja suunniteltu niille kaavailtua käyttöä varten. Rajapintojen avoimuus, standardointi ja yhdenmukaisuus helpottaa myös erilaisten ja eri lähteistä peräisin olevien datojen yhdistelyä ja uudelleenkäyttöä. Rajapintojen hyödyntäminen tiedonjakamisessa vähentää ihmistyön määrää ja samalla vähentää siitä syntyviä mahdollisia datan virheitä. Viranomaiselle avoimet rajapinnat ovat myös käytännöllisiä, koska datan käyttäjä voi harkintansa mukaan itsenäisesti hyödyntää rajapintaa eikä aineiston toimittaminen vaadi viranomaiselta työtä.

Ylipäänsä avoimien rajapintojen käyttö ja niiden käyttöön kannustaminen on tavoitteena kannatettava.

Onko ehdotettujen muutosten johdosta tarpeen muuttaa myös jotain erityislainsäädäntöä, jota ei esitysluonnoksessa ole tunnistettu?

-

Laki eräiden julkisten yritysten tietojen uudelleenkäytöstä

Kommentit laista eräiden julkisten yritysten tietojen uudelleenkäytöstä kokonaisuutena.

-

Millaisiin yrityksiin toimialallanne tai alueellanne ehdotettu laki tulisi sovellettavaksi?

-

Tunnistattekko julkisia yrityksiä koskevaa sääntelyä, jota olisi ehdotetun lain johdosta muutettava tai joka on sen kanssa ristiriidassa?

-

Onko tiedossanne sääntelyä, joka velvoittaa ehdotetun lain soveltamisalassa olevia julkisia yrityksiä antamaan niiden hallussa olevia asiakirjoja uudelleenkäytettäväksi?

-

Onko tiedossanne sääntelyä, joka velvoittaa ehdotetun lain soveltamisalassa olevia julkisia yrityksiä julkaisemaan tai julkistamaan niiden hallussa olevia asiakirjoja, mutta jonka tosiasiallisena tarkoituksena tai vaikutuksena on tietojen uudelleenkäyttö kaupallisiin tai muihin tarkoituksiin?

-

Onko ehdotetun lain soveltamisalassa oleviin yrityksiin tai muihin toimijoihin sellaisia vaikutuksia, joita ei ole tunnistettu? Millaisista vaikutuksista on kyse tai miten niitä olisi mahdollista arvioida tarkemmin?

-

Onko asiakirjojen uudelleenkäytön salliminen ominaista tai olennaista jonkin ehdotetun lain soveltamisalassa olevan julkisen yrityksen liiketoiminnalle?

-

Laki julkisin varoin tuotettujen tutkimusaineistojen uudelleenkäytöstä

Kommentit laista julkisin varoin tuotettujen tutkimusaineistojen uudelleenkäytöstä kokonaisuutena.

Lähtökohtana tulee olla, että aineistot ovat mahdollisimman avoimia ja saavutettavia FAIR-periaatteiden (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable) mukaisesti. Vain FAIR periaatteiden mukaan käsiteltyä dataa voidaan uudelleenkäyttää ja vain FAIR periaatteiden mukaan käsitelty data voidaan avata avoimena datana.

Aineistojen koko elinkaari, mukaan lukien uudelleenkäyttömahdollisuus, on huomioitava jo ennen aineiston keräämistä aineistohallintasuunnitelmassa. Monet tutkimusorganisaatiot ja -rahoittajat vaativat aineistohallintasuunnitelmia jo nyt, ja tätä kehitystä on tuettava. Tässä yhteydessä on hyvä miettiä myös tarvetta aineistohallintasuunnitelmien laatimiseen ja jakamiseen tarkoitettuja kaikille toimijoille yhteisiä palveluita. Rakenteellisena datana aineistohallintasuunnitelmien hyödyntäminen avaisi uusia mahdollisuuksia.

Aineistot eivät yleensä ole jatkokäyttökelpoisia sellaisenaan, vaan aineiston sisällön, keruutavan ja muuttujien kuvailu on välttämätöntä aineiston käyttökelpoisuudelle. Tätä kuvailevaa tietoa kutsutaan metatiedoksi. Hyvät metatiedot myös helpottavat tutkimusaineiston löytämistä. Metatietojen kattavuutta ja yhdenmukaisuutta on hyvä tukea suositusten, ei velvoittavan säätelyn pohjalta. Kuten edellä, myös aineistojen kuvailuun tarvitaan helppokäyttöisiä yhteisiä työkaluja, jotka tukevat yhdenmukaisia metatietoja.

On syytä myös huomata ehdotuksen taloudelliset vaikutukset. Tutkimusorganisaatiot ovat sekä tutkimusaineistojen pääasiallisia tuottajia että kouluttavat aineistojen analysoinnin asiantuntijat. Tutkimusaineistojen uudelleenkäyttö edellyttää myös investointeja. On arvioitu, että kustannukset ovat noin 5% tutkimushankkeiden kokonaiskustannuksista. Kustannukset on huomioitava tutkimusaineistoja tuottavien ja rahoittavien organisaatioiden rahoituksessa. Lisäksi on syytä ottaa huomioon yksityisten tutkimusrahoittajien (esimerkiksi säätiöt) rahoittamissa hankkeissa syntyvät aineistot. Niiden uudelleenkäyttöä ei välttämättä aina ole myönnettyssä rahoituksessa otettu huomioon, jolloin kustannukset tulevat tutkimusorganisaatiolle.

Tutkimusaineistojen uudelleenkäyttö vaatii suunnitelmallisuutta aineiston keräämisestä alkaen. Se ei lisätä tutkijoiden taakkaa ja vie aikaa varsinaiselta tutkimustyöltä. Käytännössä kaikki lisävelvoitteet merkitsevät lisää työtä tutkijoille, joten direktiivin soveltamisen mukanaan tuovien velvoitteiden hoitamiseen on osoitettava tarvittavat resurssit tutkimuksen tukipalveluille. Työtaakan kasvu voi myös vähentää halua asettaa tutkimusaineistoja julkisesti saataville.

Lopuksi vaikutusten arvioinnissa olisi ollut tarpeen käsitellä vielä tutkimusaineistojen uudelleenkäytön edellyttämiä investointeja sekä näiden investointien vaikutuksia kansantaloudelle ja yhteiskunnalle.

Onko ehdotuksella vaikutuksia tutkimusaineistoja tuottaviin tai julkaiseviin tahoihin, joita ei vielä ole tunnistettu? Millaisista vaikutuksista on kyse tai miten niitä olisi mahdollista arvioida tarkemmin?

-

Onko olemassa riskiä siitä, että tutkimusaineistoja ei enää asetettaisi julkisesti saataville sen vuoksi, että ehdotettu laki tulisi niihin julkaisun johdosta sovellettavaksi?

Tutkijayhteisöjä tulee tukea siinä, että datan avaaminen ja uudelleenkäyttö muodostuvat nykyistä vahvemmin akateemisen meritoitumisen muodoiksi.

Missä laajuudessa tutkimusaineistojen maksutonta saatavuutta edellytetään jo nykyään osana julkista tutkimusrahoitusta?

Kansallisella tasolla tutkimuksen avoimuutta on voimakkaasti lisätty yhteisillä linjauksilla ja periaatteilla. Tällä hetkellä merkittävimmät kotimaiset tutkimusrahoittajat edellyttävät avoimuutta mahdollisuuksien mukaan ja avoimuutta suosittavien tai edellyttävien rahoittajien määrä kasvaa. Myös Euroopan komission Horizon 2020 -puiteohjelmassa aineistojen avoimuutta pääsääntöisesti vaaditaan.

Tunnistatteko tutkimusaineistoja, niiden tuottamista tai hyödyntämistä koskevaa sääntelyä, jota olisi ehdotetun lain johdosta muutettava tai joka on ehdotetun sääntelyn kanssa ristiriidassa?

-

Arvokkaat tietoaineistot

Onko toimialallanne tai toiminnassanne tunnistettu tietoaineistoja, jotka mahdollisesti tai todennäköisesti tultaisiin komission toimesta säätämään arvokkaiksi tietoaineistoiksi?

-

Onko toimialallanne tai toiminnassanne varauduttu arvokkaiden tietoaineistojen sääntelystä johtuviin vaikutuksiin? Miten kuvailisitte vaikutuksia ja niihin varautumista? Antakaa mahdollisuuksien mukaan myös euro- tai lukumääräarvioita.

-

Yleiset kommentit

Yleiset kommentit hallituksen esityksen luonnoksesta ja ehdotetun sääntelyn vaikutuksista kokonaisuudessaan.

Finn-ARMA verkosto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta. Kokonaisuutena tämä on askel oikeaan suuntaan. Se edistää datataloutta ja avaa uusia mahdollisuuksia yhteistyölle elinkeinoelämän kanssa. Tiede ja tutkimus sekä kansalaisyhteiskunta hyötyvät datan avoimesta jakamisesta ja uudelleenkäytöstä.

Rydman Walter

Finn-ARMA-verkosto - Tutkimuksen tuen ja hallinnon asiantuntijoiden yhteistyöverkosto - Lausunnon antajana Finn-ARMA-verkosto (TUHA-verkoston seuraaja).